

Knjiga 8.

Življenje in svet

18. šte.

Ljubljana 31. oktobra 1930.

Leto 4.

Elo Justin: »November« (lesorez)

Prof. dr. Sergij Voronov

== Čudeži pomlajevanja ==

Izsledki prenosa žlez

Cela vrsta let je že minula od prve operacije spolnih žlez na človeku po Voronovem načinu. Prenos žlez je danes že priznano orodje v zdravniški roki in se uveljavlja od leta do leta bolj nele pri zdravnikih, temveč tudi pri publiki. Velika misel se je uresničila: našli smo sredstvo, s katerim podaljšamo človeško življenje in celo tudi ozdravimo celo vrsto bolezni, za katere doslej ni imela zdravniška veda nikakega zdravila.

Pomen prenosa žlez za človeštvo je jasen. Zdravnik, ki more podaljšati življenje človeku, ki ima posebne zmožnosti, je pravi dobrotnik vsega človeštva. Kakor znano razvijajo voditelji človeštva svoje duševne moči popolnoma šele v zrelejši dobi svojega življenja. Njihova delavnost pa peša, čim se prične kazati prvi znaki ostarelosti. Povrniti takim ljudem svežost duševnih in telesnih sil in jim dati možnost za nadaljnje delo, je gotovo velikega pomena za ves svet.

Operacija na žlezah so prvi sadovi tega povsod znanega sistema. Ko so pa hoteli te operacije izvesti pri ženskah, so naleteli na večje težave, ki sicer niso bile temeljnega značaja, temveč tehnične, bolj operativne narave. Konstitucija ženske kaže posebne značilnosti, katere je bilo treba temeljito proučiti, preden se je ugotovil način operacije. Vse to pa je stalo dolga leta dela in poizkusov. Posebno moj brat Jurij Voronov se je zadnja leta popolnoma posvetil temu problemu. Tako mi piše neka Angležinja, pri kateri je moj brat pred sedmimi leti presadil žleze, da še vedno občuti učinke te operacije in da se čuti mlajšo in srečnejšo kakor pred operacijo. Podobna poročila prihajajo od približno 100 drugih bolnikov, ki nas stalno obveščajo o svojem počutju. Ta pisma nam dokazujejo trajno delovanje prenosa žlez tako pri ženskah kakor moških.

Vendar pa se ne presajajo žleze le v svrhu pomladitve. Cele vrste bolezni, ki so v zvezi z nerednim razvojem ene ali več žlez lahko ozdravimo, če vsadimo nove in zdrave žleze. Moj

brat je ozdravil šele pred kratkim celo vrsto takih primerov, ko je šlo za dečke, pri katerih se je razvila zaradi nepopolnega razvoja moških žlez ne-

Dr. Sergij Voronov

normalna zamaščenost in dragi postranski znaki ženskosti kakor močna oblost bokov in celega telesa. Takih primerov je polno med 7. in 20. letom, ozdravili pa so se prav uspešno s presaditvijo žlez. Bolnik izgubi prekomerno mast, postane krepkejši in se pokažejo spet normalni znaki moškega spola. Druga vrsta žleznihih operacij, za katere smo se zadnja leta posebno zanimali, obstoji v popravi skaženosti gotovih žlez. Vsakdanji pojav je, da se pokažejo pri ženskah v neki dobi motnjave v delovanju najvažnejših organov. V mnogih primerih postane bolnica nenaravno debela, v drugih se pojavi izredna suhost. Ta motnja je posledica nezadostnega izločevanja jajniških žlez, kar je posledica premale ali preobilne delavnosti priščit-

nili žlez. Da odstranimo te motnje v delovanju, presadimo ščitne in jajčne žleze obnem. Ta kombinacija je nujno potrebna, če hočemo doseči pravilno sodelovanje organov in iz tega nastalo pomladitev.

Težava pa je, kakor znano, dobiti potreben material za take žlezne operacije. Človeških žlez skoraj ni mogoče dobiti v to svrhu. Saj se noče vendar noben človek ločiti od tako važnih organov, drugič pa prepovedujejo tudi zakoni skoro v vseh kulturnih državah posamezniku, da bi razpolagal po mili volji s svojim telesom. Prav redki so primeri, ko bi se mogla vršiti operacija na človeku z žlezami od drugega človeka. Pred kratkim so baje v Jugoslaviji presadili človeku, ki je bil v smrtni nevarnosti, žleze obsojenega zločinca. Podobne primere smo slišali tudi iz Amerike, vendar pa ne pridejo taki poedini primeri za prakso v poštev.

Mi se poslužujemo pri naših operacijah opičjih žlez in smo uredili v to svrhu v južni Franciji opičjo farmo, da si zagotovimo potreben žlezni material. Težava na je bila v tem, kako pripraviti živalim, ki so navajene na drago klimo, primerne življenske okoliščine, da ostanejo ne le pri življenju, temveč se tudi razmnožujejo. V ničnosti to ni mogoče, zato jim je bilo potrebno pripraviti tako prebivališče, ki jim nudi mnogo prostosti, vendar pa jim zabranjuje pobeg. Klima v mentonski okolici odgovarja v vsakem po-

gledu tem zahtevam in se je poizkus popolnoma obnesel. Danes imamo tam čez 100 opič in tucat mladičev, ki so se rodili v Mentonu Upravičeno upamo, da bomo sčasoma dobili toliko žleznega materiala, kolikor ga bomo potrebovali.

Naš inštitut v Mentonu služi obenem kot poizkusni laboratorij za učenjake, ki se pečajo z raziskavanjem medicinskih problemov. Le-ti so zgrabili z veseljem priložnost študija presaditve žlez na živalih, ki so človeku sorodne, ker so pri njih doseženi uspehi veliko bolj uporabljivi kakor dosedanj pri živalih v fizioloških laboratorijih. Prav verjetno je, da bodo poizkusi v Mentonu dokazali za človeštvo izsledke prav izredne vrednosti.

Naša delavnost v Mentonu se razteza pa tudi na prav koristne stvari n pr. dvig ovčjereje in pomladitev dragocenih plemenskih žrebcev. Prav tako smo pomladili celo vrsto odlikovanih plemenskih kozlov iz državne ovčje farne. Doseženi uspehi so se izkazali za prav zadovoljive. Prav posebno pozornost je vzbudil pred kratkim primer dirkalnega konja Don Zuniga, ki je dobil po pomlajenju po Votonovem načinu dirko v Auteuilu. Čeprav je to izredni dokaz za uspeh presajanja žlez pri živalih, smo se kljub temu odločili prenehati s takimi operacijami pri konjih dirkačih, ker bi lahko zašli na polje, ki nima z znanostjo in resnim zdravstvenim delom ničesar skupnega.

Amerika in Francija

Mnogo francoskih pisateljev poseča Ameriko in vsak jo hoče vnovič odkriti. Slastne vtise je odondoč nedavno prinesel André Maurois.

»Evropec«, tako se izraža pisec »Polkovnika Bramblea«, »rad dolži Amerikana, da živi samo za dolar. To je popolnoma napačno. Američani ne živijo za drugo ko za svoje delo. Denar si Američani pripravljajo ne zato, ker jih to veseli, marveč zato, ker nimajo nobenega drugega »pravila.«

Ameriški profesor, oženjen s Francozino, je pravil Mauriacu:

»Najlepšo krilatico, kar sem jih kdaj slišal, je izustila moja žena. Sedela sva v restavrantu, vprav tukaj v New Yorku, in vi veste, da je postrežba po naših gostilnah vobče jako nagla. Oni dan se je malce vleklo. Pozovem poslovođjo in mu rečem: »Čakamo.« Opravičeval se je, kar

se moja žena obrne proti meni in pravi: »Pa saj se nam ne mudi.« Še nikoli nisem slišal presenetljivejše, pa tudi drznejše in slastnejše besede!«

Mauriac je vprašal mlado ženo, ki se je vrnila s potovanja po Franciji, kaj jo je najbolj zbadlo v oči pri njih. Nasmehnila se je:

»Takšna malenkost, da se boste kar zavzeli. Vendar pri nas bi bila čisto nemoč. Stanovala sem v Parizu v Univerzitetni ulici. V pritličju moje hiše je bila prodajalna drobnega blaga, ki jo je vodila mlada ženska. Hoteč rokavice, poskušam neko popoldne stopiti v trgovino, pa je zaklenjena. Drugo jutro vprašam trgovko: »Včeraj ste bili bolni?« — »O ne, ampak bilo je tako krasno vreme, da sem štacuno zaprla in se šla šetat v Bulonjski gozd.«

Največji zločin --- --- v svetovni vojni

Mučeništvo na smrt obsojenega dvamilijonskega naroda

Težko je v pogledu morije, brutalnosti in trpljenja opredeliti posamezna razdobja svetovne vojne. Vsekakor pa se mnogim raziskovalcem svetovne vojne strinjajo v tem, da je leto 1915. prineslo celo vrsto velikanskih dogodkov, ki jih bo zgodovina tudi posamič beležila kot silne tragedije. Belgija, srbska Golgota, tiranija v Galiciji in tam okrog — vse samo žalostna, skrajno žalostna, a vendar že kolikortoliko izčrpno opisana poglavja. Manj znano je trpljenje Armencev, ki so od pomladi do zime 1915 pretrpeli taka grozodejstva, da se danes, po 15 letih, ko so že Nemci sami zbrali izčrpane in avtentične podatke, ježijo lasje, da se je kaj takega — navzlic svetovni vojni — moglo goditi v 20. stoletju!

Tztrebljenje armenskega prebivalstva v Turčiji je bil največji zločin v svetovni vojni, je dejal lord Bryce. Padlo je 1.200.000 civilnih žrtev in zgodovinar

Armenski kmet

ji pravijo, da je to bilo v svetovni zgodovini edinstveno množestvo umorov, tatvin, posilstva in trgovanja z dekleti.

Ob pričetku vojne je živel okroglo 2 milijona krščanskih Armencev na turškem in približno poldrugi milijon na ruskem ozemlju. Čeprav so bili turški Armenci lojalni do svoje države, kar je takratni notranji minister Talaat paša izrecno priznal, je sklenila mladoturška vlada, ki je prav po njegovi zaslugi bila tako mogočna, da obračuna z omraženim sovražnikom v lastni državi. To navzlic dejstvu, da so Armenci dajali pretežno največjo množino vseh inteligenčnih poklicev v Turčiji in da so se izvrstno in v najedličnejši meri udeleževali pri vseh naprednih pokretilih.

Čas za nastop proti Armencem se je zdel takrat posebno ugoden: z vstopom v vojno ob strani osrednjih sil se je Turčija rešila nadzorstva Evrope, ki je bila leta 1878. v svečanih pogodbah zajamčila varstvo armenskega naroda. Pomladi 1915 je bila odrejena deportacija vseh v Turčiji stanujočih Armencev. Pred tem pa so seveda že bili aretirani vsi njihovi voditelji, a za orožje sposobni možje so bili uvrščeni v turško vojsko in postavljeni v najbolj opasne borbe. Za razlog deportacije so turška oblastva navajala, da bodo Armencem nakazana nova bivališča v Arabiji. Vendar pa je neka šifrirana depeša že imenovanega Talaat paše (ki je 1922 v Berlinu padel kot žrtev maščevalne krogle armenskega dijaka, pozneje pred sodiščem oproščenega Tailiriana) vsebovala neprikrito navodilo: »Za iztrebljenje dotičnih ljudi (razume se: Armencev) naj se

dokaže posebna vnema. Kraj pregnanstva se imenuje: nič. Priporočam ravnanje po tem.»

Izvajanje ukaza o deportaciji, ki so jo turške oblasti opravičevale z zlaganimi obdolžitvami, da povzročajo Ar-

Armenske kmetice na potu v arabsko puščavo

menci oborožene vstaje, se je vršilo z bestijalnostjo, ki se ne da popisati. V vseh pokrajinah, izvzemši nekatere

dele v evropski Turčiji, so dvignili armenske prebivalce in jih po kratkem roku, ko so pregnanci za smešno nizke cene morali prodati ali neprodane zapustiti svoje premoženje, z eskortami turških orožnikov v trumah gnali iz mest in vasi. Pričeli so se cele mesece trajajoči pohodi. V goratih pokrajinah so prežela poldivja plemena (posebno kurdska) napadala pregnance, ropala in neusmiljeno pobijala. Žene, dekleta in deca, kolikor jih orožniki niso spotoma prodali, so umirale gladu, na posledicah bolezni, preutrujenosti in sličnih tegob. Turški orožniki so jih pol mrtve pobijali in Kurdi so jim vneto pomagali pri tem.

Veliko zbiralno taborišče pregnancev je bilo v Aleppu. V neki spomencici, ki je bila pri mirovni konferenci predložena Wilsonu, stoji zapisano:

»Karavane, ki so pred nastopom pohoda iz domačih krajev obsegale več tisoč glav, so štele ob prihodu na mestno mejo Aleppa le še par sto ljudi. Polja so bila posejana z oteklimi in počrnelimi trupli. Zrak je bil okužen s smrdom. Oskrunjena, gola in vsega oropana telesa so ležala vse vprek z zvezanimi rokami na hrbtu. Mnogo jih je odplaval Evfrat, da so imele ribe obilno gostijo. Vsi načini smrti, kar jih pomnijo stoletja, so tu bili možni in vidni. Videl sem blazneže, ki so uganjali strahote, žene, ki so

Trupla Armencev, ki so med deportacijo umrli od lakote

kuhale svoje lastne mrtve otroke, de-
kleta, ki so pri toplih truplih svojih
mater iskale med drobovjem denar,
pojedeni v strahu pred arabskimi orož-
niki. V razpadlih vrstah karavan so
žele nesrečne devojke med razpada-
jočimi trupli in brezupno pričakovale
smrti. Saj kako dolgo naj bi bile mo-
gle živeti s samo borno travo!

Nedavno umrli, plemeniti človeko-
ljub Nansen je v svoji knjigi navedel
naslednje podatke, ki osvetljujejo be-
stialnost teh pohodov: »Od 18.000 de-
portirancev iz Kharputa in Sive jih je
prišlo v Aleppo samo 350, a od 19.000
iz Erzeruma jih je ostalo vse skupaj
le 11 pri življenju.«

S kako sadistično grozovitostjo so
bili doseženi ti rezultati, naj pojasnita
izmed kopice grozo vzbujajočih pri-
merov samo naslednja dva:

Neki Armenec iz delavskega bata-
ljona je pripovedoval: »Močno zastra-
žene so nas gnali izven vasi, imena se
ne spominjam. Tam je že ležala kopa
oblačil, ki smo jih spoznali, da so pri-
padala našim tovarišem. Tedaj so tudi
nam zapovedali, naj se slečemo. Na
sebi smo smeli imeti le še srajco. Nato
so nas po dva in dva zvezali s krva-
vimi vezmi. Komaj se je to zgodilo, je
bilo dano povelje za pohod. Po par
minutnem korakanju mimo gomile ma-
sakriranih tovarišev, čijih telesa so še
vztrepetavala v borbi s smrtjo, so nas
vedli na neko skalo. Tu so nas orož-
niki in nekateri Turki, ki so na poziv
prihiteji iz mesta, zmerjali za »izdajal-
ce«. Prvima dvema tovarišema so od-
vezali vrv. Drug za drugim se je mo-
ral pognati s skale, pri tem pa je mo-
ral vsak skočiti mimo dveh dolgih no-
žev, s katerima sta orožnika vsaki žrt-
vi zadala še svoj poslovični sunek...«

Dvanajstleten armenski deček pripo-
veduje o svoji deportaciji: »Spotoma
je moji sestrični otekla noga. Ko ni
mogla nadaljevati poti, jo je orožnik
sunil s nogo, da je padla v prepad.
Njena mati je bila poleg, — tudi njej
so bile noge popolnoma otekale in vse
njeno telo je zaradi dolgega pohoda
bilo popolnoma izpremenjeno. Ni ma-
rala in ni mogla dalje, toda orožnik jo
je tiral s seboj. Ona je ena izmed red-
kih, ki so ostale žive. Druge osebe, ki
niso mogle dalje, so orožniki puščali
ob cesti, kjer so umrle od gladi ali pa
jim je kak divjak upihnil luč življenja.
Če so zaostajale mlade žene in dekleta,
je navadno kak orožnik hitro pojezdil

nazaj in bilo je slišati strahovito vpit-
je. Moja teta je dejala, da je vsekakor
bolje, da so orožniki njeno hčer sunili
v prepad. Toda mi smo bili zelo ža-
lostni, ker je z nami otroki bila vedno
tako ljubezniva, tako lepa in še čisto
mlada...«

Aretiranim voditeljem armenskega
naroda se ni godilo bolje. Mučilci so
prekosili vse iznajdljivosti inkvizicije.
Duhovnika Felicijana iz Evereka so
usmrtili s pomočjo stiskalnice, ki so jo
dnevno nekoliko privili. Neki drugi
mučenik, po imenu Agop Kajtangan,
poroča o svojem ujetništvu: »Več dni
zapored so me pretepali po stopalih in
obupal sem tako daleč, da sem si za
rešitev želel samo še smrt. Ko so me
nekega dne zopet mučili, sem prosil
usmiljenja. Dovolili so mi kratek pre-
mor. Imel sem s seboj mal nožič, pre-
rezal sem si tedaj žile na zapestju. Kr-
vavel sem neprestano in se onesvestil.
Pa so mi prihiteji na pomoč in po ob-
vezanju nadaljevali z mučenjem.«

(Nadaljevanje sledi)

Mučenik znanosti

Dr. Christian Deetjen

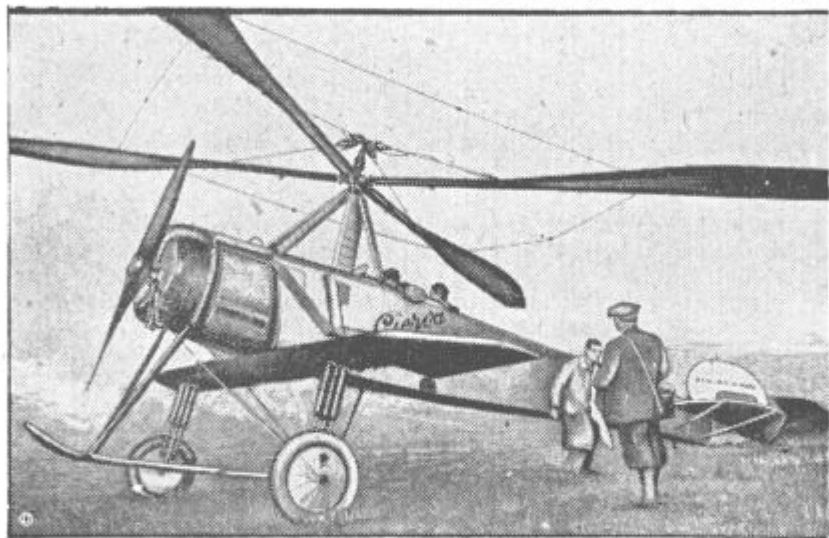
vodja ameriške röntgenološke znanosti se
je moral podvreči te dni 67. operaciji. Topot
so morali šestdesetletnemu učenjaku odre-
zati roko. Dr. Deetjen je izjavil, da bo kljub
temu nadaljeval delo z nevarnimi Röntge-
novimi žarki.

Letalo bodočnosti

Letala bodoče dobe prejkone ne bodo v ničemer podobna današnjim. Inženjerji so začuden pred novimi problemi. Dolgo so se držali udomačenih in preizkušenih načel s konservativnostjo, ki je lastna znanstvenikom, kadar postavijo novo teorijo ali hipotezo. Vedno namreč mislijo, da hodijo pravo in edino mogočo pot, ki utegne voditi do boljših in popolnejših konstrukcij. Toda povsod so ljudje, ki se ne strinjajo z mišljenjem večine, ki iščejo novih, povsem drugačnih rešitev. Tako tudi v letalstvu.

za interesantno konstrukcijo duhovitega izumitelja. Tudi drugače se opaža veliko zanimanje za konstrukcije, ki so včasih veljale zgolj za neresne igrace. Letala za navpično dviganje, letala z zamahujočimi krili, in celo letala na rotorje so se zopet pomaknila v ospredje zanimanja.

Neki inženjer, ki velja za enega najboljših v svoji stroki in ki se najresneje bavi z načrti letala bodočnosti, je nedavno pripovedoval, da bodo imela ta letala namestu kril le dva mogočna propelerja na obeh koncih trupa. Ta dva propelerja bosta dajala letalu

Avtogiro, ki je po mnenju nekaterih strokovnjakov osnovni tip letala bodočnosti

Nikakor ne moremo trditi, pravijo ti pionirski inženjerji, da je današnje letalo že doseglo višek popolnosti. Že zaradi tega ne, ker je mogoče po sedanjih načrtih, brez kakih večjih izprememb graditi letala, ki dosežejo brzino nekaj sto kilometrov na uro in celo orjaške potniške avijone za 100 potnikov, ki bi vsekakor zahtevali drugačen oblik in konstrukcije.

Mnogi konstruktorji priznavajo, da se tako zvani »Avtogiro« obnese v zraku dosti bolje od navadnih letal. Na letošnjih letalskih prireditvah v Chicagu je vzbujal avtogiro pri strokovnjakih nenavadno veliko pozornost, čeprav so ga mnogi smatrali doslej le

večji vzgon in večjo stabilnost ter bosta omogočala let v vodoravni in v navpični smeri.

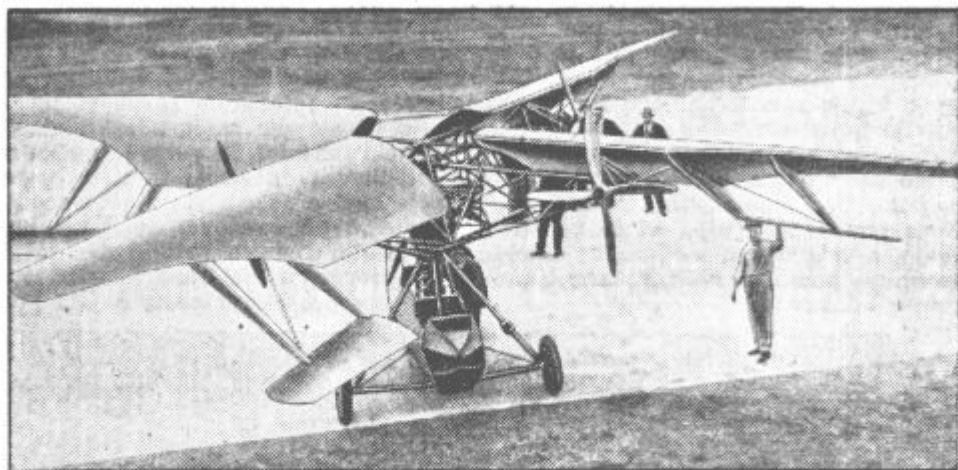
Let v navpični smeri je vobče jako aktualno vprašanje, s katerim se bavijo inženjerji že od vsega početka letalstva. Ornithopterji in helikopterji so že dolgo objekti najzanimivejših poskusov.

Helikopterji in ornithopterji niso eno in isto, kakor večina misli. Helikopterji so letala, ki jih vlečejo kvišku v vodoravni ravnini se vrteči propelerji. Tudi avtogiro ima sličen propeler na štiri krilca, toda tega ne žene motor, marveč se sam vrti zaradi nagle

vožnje letala, ki ga vleče v vodoravni smeri navaden propeler kakor vsa navadna letala.

Ornithopterji (to so bila najbrž prva letala, s katerimi je človek delal po-

Nedvomno pa so znanstvene in tehnične vrednosti helikopterji in tudi avtogiro. Zadnjih osem let je avtogiro prav lepo napredoval. Sprva je njegov izumitelj Cierva žel z njim samo za-

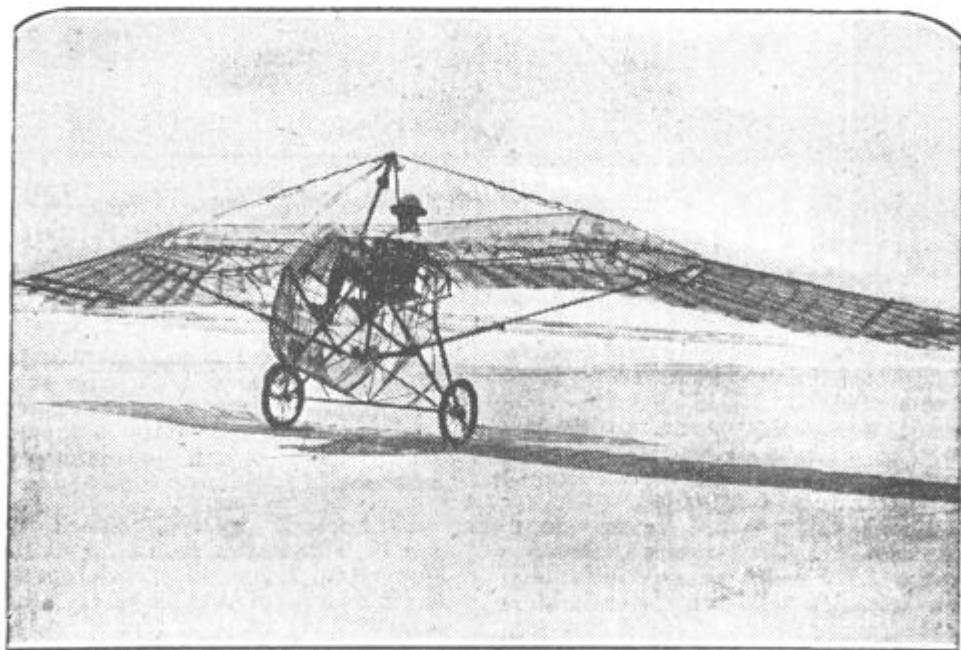

Helikopter — letalo, ki ga vleče kvišku ogromen zračni vijak na 4 krilca

skuse) pa so — kakor že ime pove — letala z zamahujočimi krili. Vsi dosedanja poskusi ž njimi so se izjalovili in skoro nimajo več praktičnega pomena, čeprav se v svoji zasnovi najbolj približujejo naravnemu letu ptic.

smehovanje, toda sedaj ga vodilni inženjerji letalske industrije prav resno proučujejo. Nekateri celo prorokujejo, da pomeni avtogiro osnovni tip letala bodočnosti.

Avtogiro se ne more dvigniti nav-

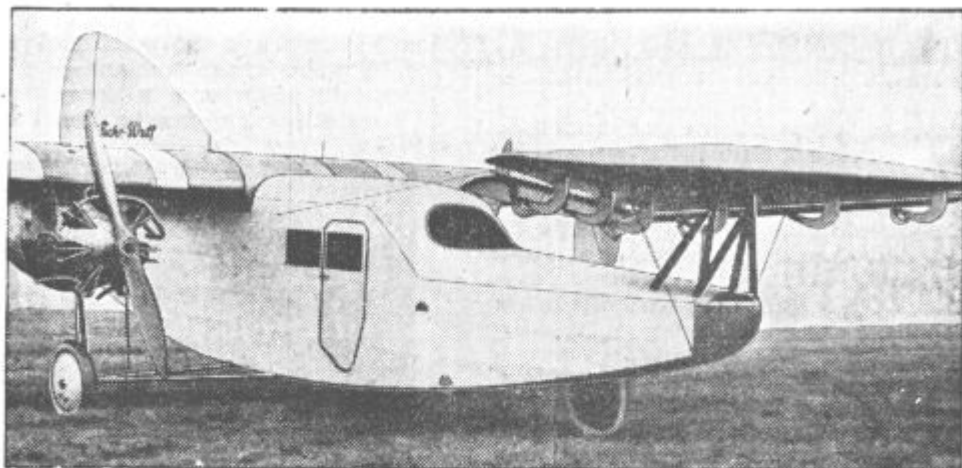

Letalo z zamahujočimi krili, ki najtočneje posnema let ptic

pično od tal kakor helikopter. Tudi se ne more tako hitro vzpenjati kakor navadno letalo, pač pa mnogo strmeje in brez nevarnosti, da bi morda pri tem izgubil ravnotežje. Pač pa se avto-

pristajal s prav zmerno brzino pod kotom 60 ali 70 stopinj, pri čemer bi bil udarec na zemljo celo manjši kot pri pristanku s padalom.

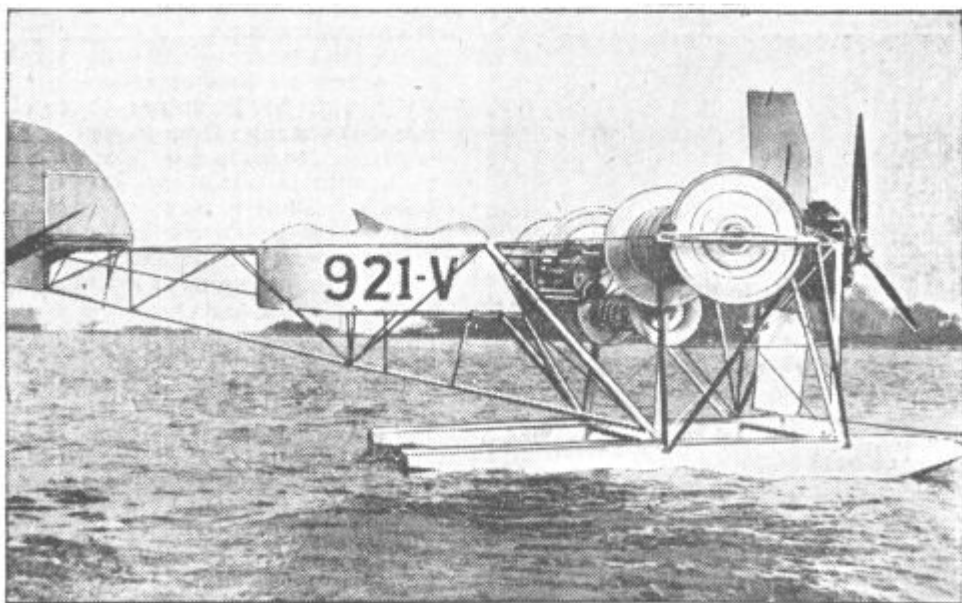
Glede namestitve motorjev in prope-

Focke Wulfovo letalo »Raca«, ki se razlikuje od običajnih aparatov po tem, da ima višinsko krmilo na sprednjem koncu trupa

giro lahko brez nadaljnega spusti navpično na zemljo, čeprav bi bilo tako pristajanje pri sedanjí obliki teh letal še precej nevarno, ker voznik nima zadosti svobodnega razgleda podse. Brez opasnosti pa bi avtogiro lahko

lerjev se obetajo velike novotarije. Motorji s propelerji se bodo v bodoče montirali večinoma na zadnjem robu kril, tako da letala ne bodo vlekli, marveč potiskali pred seboj.

Rotorsko letalo, ki ga namestu kril držita v zraku dva vrteča se podolžna valja, slična Flettnerjevím rotorjem

== Evropski Indijanci ==

Najdba ponesrečene Andreejeve odprave je obrnila pozornost ljudi spet enkrat na polarne pokrajine naše zemlje in na življenje njihovega redkega prebivalstva. V naslednjem podajamo poročilo znanega, potovalca po teh samotnih, mrzlih deželah, Otona Romanija, ki bo utegnilo vzbuditi najširše zanimanje:

Moje dolgo bivanje na Švedskem je izpopolnilo moje jezikovno znanje tako, da so me ljudje čestokrat smatrali za Šveda. Ko so mi nekega dne povedali, da je v bližini nekega kraja prava laponska »kata«, se nisem mogel vzdržati. Sicer nisem našel nobenega spremljevalca, a vendarle sem se odpravil dobre volje v spremstvu svojega zvestega psa Harrasa. Po dolgem, dolgem potovanju sem zapazil končno prav umetno postavljeno ograjo okoli laponske kočice. Od daleč sem že zavpil,

naj bi privezali pse, in sem se zelo začudil, ko sem našel v koči kot edina stanovnika staro mamko z njenim sinom. Ženska je govorila mešanico švedščine in laponščine, kar je sicer otežkočalo pogovor, a z dobro voljo in potrpežljivostjo sva se končno le

Laponska deklica

Star Laponec

dobro sporazumela. Po uradnem pozdravu me je dostojanstveno povabila, naj sedem na prostor iz svežih smrekovih vej. Sredi šotora je gorel na ognjišču ogenj. Dim je uhajal skozi odprtino zgoraj in nas je le malo motil. Ženica je imela vse, kar je potrebovala, v svoji neposredni bližini. Komaj da se je obrnila in že je zajela iz vreče pest kavnih zrn in ponovo, v kateri je zrna sprajžila. Obesila je kotel z vodo nad ogenj, zmelala kavo, jo skuhalo v železni trinožni ponvi, oplaknila čaše v segreti vodi in nam nalila rjave pijače. Vse to se je zgodilo mirno in z nekakšnim dostojanstvom, ki me je presenečalo. Ona sama si ni nalila. Nje prav lepi dečko je naju le gledal in ni spregovoril ves čas niti besede. Ni bilo lahko, pridobiti si zaupanje moje gostiteljice, in še težje jo je bilo spraviti do zgovornosti. Zdelo se mi je, kakor da govori iz teh dveh ljudi tišina široke laponske dežele. Nekako v zadregi sem si ogledoval lepe kože severnega jelena, na katerih sta

spala mati in sin, čudno orodje, omare, obleke in vse, kar je še bilo v tistem prostoru pod šotornino za ležiščem.

neba in kliče: »Pridite sem, pridite sem, pridite!«

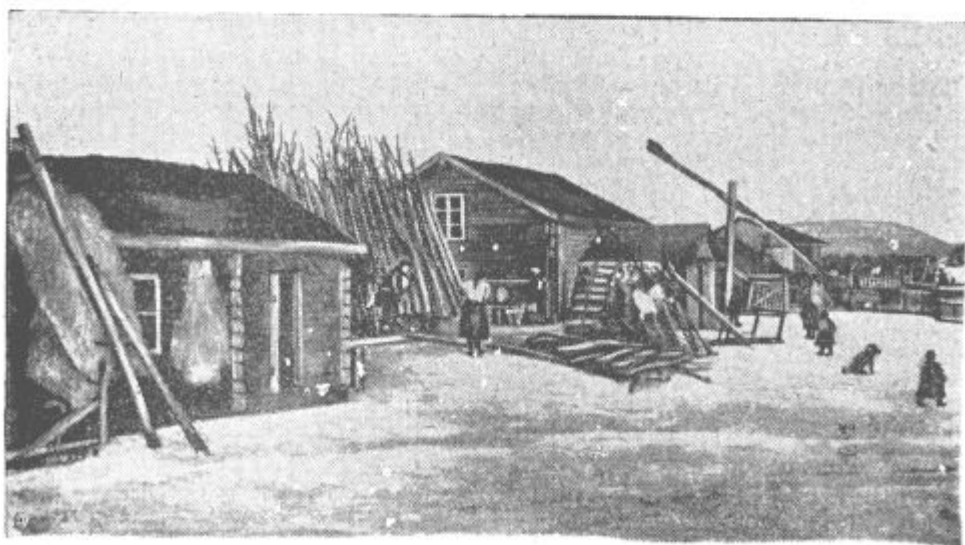
Končno se ji je beseda razvezala, pa sem ji izvalil še naslednjo pravljico:

Laponska družina

Gospodinja, nekoč zelo bogata, je pripovedovala, da ji je vranični prisad uničil čredo severnih jelenov in s tem tudi blagostanje. Že dve leti stanuje tu s svojim sinom, mož pa jo obiskuje le ob prilikah v poletju. Edino sprejembo v njenem življenju ji daje obisk cerkve, v katero pozivajo ljudi na naslednji način: možak stopi na streho cerkve, maha z rokami na vse strani

Ljubi Bog je nekoč nabral celo množino žuželk in črvičev v svojo vrečo, ki jo je dal stari ženici z naročilom, naj jo vrže v reko. Ta se seveda ni mogla premagati, da ne bi pogledala v vrečo, kaj je v njej. A ko jo je odprla, so zleteli vsi komarji iz nje in jih ni bilo mogoče uloviti. Od tedaj mrgoli vsa Laponska od komarjev. — Po tej pravljici je postala še bolj zgovorna in

Laponska naselbina

mi je povedala še marsikaj o čarovništvu, ki je svoj čas na Laponskem zelo cvetelo. Nekateri čarovniki so kakor mačke videli bolje v temni noči nego za dne. Čarovnije so uganjali s pomočjo svojih čarovniških bobnov, ki se imenujejo po laponsko »kvodije«. Na zunaj je takšen boben skoraj sličen navadnim bobnom. Trup mu je namreč iz lesa, ki je zgoraj in spodaj prevlečen s kožo. Zgornja koža je poslikana z vsakovrstnimi liki, s solncem, mesecem, zvezdami, ptiči, zvermi, kačami in medvedi. Na nekaterih je vi-

ga hoče imeti. Čim se je to zgodilo, se onesvesti in obleži kakor mrtev. Med njegovo omedlevico morajo navzoči peti in pozivati kakor umrlega čarovnika, naj vedežuje. Ko se prebudi, pove, kaj je videl in kakšna sreča ali nesreča bo zadela vprašajočega. Čim bližje solncu je obležal prstan, tem večjo srečo napoveduje. Čarovniki so nadalje vedeževali s pomočjo treh vozlov na visečem jermenu. Če so razvezali prvega, je baje zapihal veter. Pri razvezanju drugega je postal veter močnejši, a pri tretjem se je dvignil

Laponska predica

deti Kristusa z apostoli. Če hoče čarovnik nekaj zvedeti ali prerokovati, položi čarovni prstan na boben in sicer na solnce. Nato vzame neko orodje, ki je napravljeno iz rogovja severnega jelena, in, sedeč po laponski navadi na zemlji, prične z njim biti po bobnu, dokler ne skoči prstan na podobo, kjer

silovit vihar. Čarovniki lahko usmrtijo s svojimi čarovnijami ljudi, tudi če so zelo oddaljeni. Pri tem jim rabijo kopja iz svinca, ki jih zalučajo proti ljudem v daljavi, katere hočejo uničiti. Tako mi je povedala vsaj stara Laponska, ko sem sedel v njenem šotoru ob ognju in skodelici dobre kave.

Barvite cvetke

Brez velikih težav daš cvetju črno, zeleno ali višnjevo barvo. Za prvo je treba nabrati malih sadežev, ki rastejo na jelšah, jih dodobra posušiti in zmleti v neotipljivo moko. Za zeleno rabiš sok rutice (lat. ruta), pri kateri se neka zvrst imenuje vigrant, za modro pa modrico ali glavinec, ki ga dobiš med žitom. Posušene zmelješ v melek prah. Evo navodila: vzemi barvo, s katero želiš prepojit belocvetno rastlino in jo zmešaj z ovčjim gnojem, nekoliko soli in toliko kisa, da se dobi precej gosto

testo, pri katerem je barve za eno tretjino. To snov položiš pod korenino belocvetne rastline, jo malce zaliješ z vodo, na rahlo zabarvano z isto barvo, ter pokriješ z rahlo, mastno in presejano prstjo. Na ta način dobiš klinčke, vrtnice, lilije itd. črne ko vranja perut, ali zelene oziroma višnjeve. Ako želiš, da beli cvetovi poškratlajo, boš uporabljal brašeljko za testo. Lesno oglje potemni odtene pri georginah ali dalijah, rožah in petunijah. Natrijev karbonat pordeči hijacinte. Da pomodriš hortenzije, pridaj običajni travniški zemlji nekoliko gozdne prsti od starih ogelnic.

Izlet po vsemirju

pred 250 leti

Neizmerno so se spremenile naše predstave o vsemirju in o nebesnih telesih, odkar je Galilei 1609 prvikrat nameril leto poprej izumljeni daljnogled na tajinstveno nočno nebo, polno bleščečih zvezd. Šele daljnogled nam je odkril nagubančeno lice lune, naše najbližje sosedo, pokazal planete: druge in družice naše zemlje, ki kakor leta tekajo nenehoma okrog solнца po točno določenih in nespremenljivih potih. Počasi nam je razgalil vse njih posebnosti in sprožil tako nešteto novih vprašanj, na katera je astronomija iskala odgovorov in pojasnil bodisi s strogimi opazovanji in računi, bodisi z drznimi kombinacijami fantazije, ki je le prepogosto zablodila s prave poti eksaktnih razumskih dognanj.

Astronomskih vprašanj namreč niso reševali samo učenjaki, marveč tudi pesniki in pisatelji vseh struj in kalibrov. Književna zgodovina pozna precej romanov, pesnitev in povesti, v katerih se opisujejo potovanja in življenje na luni pa tudi na nekaterih planetih. Zlasti zanimiv je »ekspozitični potopis« v vsemirju iz leta 1656, ki nam ga je zapustil jezuit Atanazij Kircher. 30. oktobra poteče 250 let, kar je umrl ta znameniti mož, čigar ogromno in vsestransko znanje je bilo za tiste čase nekaj posebnega. Kircher je bil doma v vseh panogah vede, čeprav je bila njegova učenost — sodeč po 50 debelih knjigah in 104 svojih pisem, ki jih je zapustil — mnogo bolj široka ko globoka. Zaradi tega so tudi že skoro vsa njegova dela domala pozabljena. No, navzlic temu možu nečemo oporekati zaslug, marveč omenjamo samo nekaj odstavkov iz omenjenega potopisa v vsemirju, ker je silno zanimivo, kako so si naši učeni predniki predstavljali polet v vsemirju: podvig, ki je tudi sedaj v ospredju zanimanja.

Kircher uči v svoji knjigi, da so nebesna telesa iz istih štirih elementov kakor naša zemlja, vendar pa ima vsaka zvezda tudi še neke posebne sile in lastnosti. Svetovni prostor napolnjuje neki silno fini eter in vse zvezde se privlačijo med seboj z magnetično silo, ki si jo Kircher predstavlja kot nekakšno žarkovje.

Potovanje vodi našega planetnega raziskovalca najprvo na luno. Kircher začne kmalu tožiti o vedno hujšem mrazu in čedalje težjem dihanju, a Cosmiel, njegovo zvesti spremljevalec, mu razlaga vzroke teh pojavov. Hkrati mu obeta tudi božjo pomoč v vseh težavah, ki bi ga utegnile doleteti na vseмирski vožnji. Potem Kircher nazorno opisuje vtis, ki ga napravi na člo-

veka sveteča se zemeljska krogla: Evropa se mu vidi v obliki človeške postave, Afrika je podobna srcu, Amerika pa ima obliko čaše. Na obeh tečajih se svetlikajo ogromne gmote ledu. Nato se mu jamejo razodevati skrivnosti lune: Iz dajave ugleda visoke gore, doline, reke in morja, toda nobenih ljudi, nobenih živali in rastlin, kakor na zemlji.

Nadaljnjo potovanje ga privede v spremstvu njegovega angela varuha tudi na Mars, ki ves plamti v rdečem ognju. Opazovalec 17. stoletja se je videl Mars naliki ogenj v žareči peči, s posameznimi črtnimi marogami sredi ognjenega žreba. Kircher razlaga, da so to ogromna žrcia, tako velika kot cela Afrika, v njih pa bruhajo številni vulkani žveplo in druge goreče snovi. Mars je bil pri astrologih na jako slabem glasu: prinaša baje vročino, sušo, kužne bolezni, viharje in požare. Zaradi tega domneva Kircher, da je sestavljen iz žvepla, arzena in auripigmenta. Zaradi varnosti: namreč Cosmiel svojega varovanca po obrazu z nekim posebnim varovalnim balzomom.

Najbolj usodne učinke Marsa pa si Kircher tolmači s posebnimi iztočninami in ne z razhovrstnimi astrološkimi domnevanji, ki jih je cerkev zavrgla. Raziskovalcu se vidi Mars ves preluknjan z votlinami, med katerimi se vlečejo po dolgem in počez ogromni kanali — Kircher je dejanski že rabil ta izraz — in v notranjščini votlin se nahaja raztopljen gmeta, ki bruhajo iz žrel. Da je Kircher omenil kanale, je posebno zanimivo zaradi tega, ker so Marsove kanale odkrili prav za prav šele 1877.

Poleg Marsa pa je Kircher v spremstvu Cosmiela obiskal tudi Saturna. O Saturnovem kolobarju seveda še ne ve ničesar, ker ga je šele leto pozneje odkril Huygens. Pred Huygensom se je zdela astronomom, da ima Saturn na obeh straneh nekakšne ročajem podobne nastavke, ki pa si jih niso znali razlagati. Kircher je trdil vzajemno z Ricciolisom, da ima Saturn poleg sebe prej ko ne dva satelita, ki utegneta biti vzrok tega svojevrstnega pojava. Pri opisanju Saturna je Kircher trdil stvari, ki so ravno nasprotno današnjim dognanjem. Dandanes namreč vemo, da je gmeta planetov tem manjša, čim bolj so oddaljeni od solнца, da je tedaj Saturn sestavljen iz razmeroma lahkih snovi in ne iz svinca in antimona, kakor je trdil Kircher, ki so po njegovem mnenju tudi vse tekoče snovi na Saturnu težke kot živo srebro. O planetih, ki krožijo okrog solнца v še večji razdalji kakor Saturn, Cosmiel svojemu učencu seveda še ni ničesar izdal. Ti so bili pač šele pozneje odkriti.

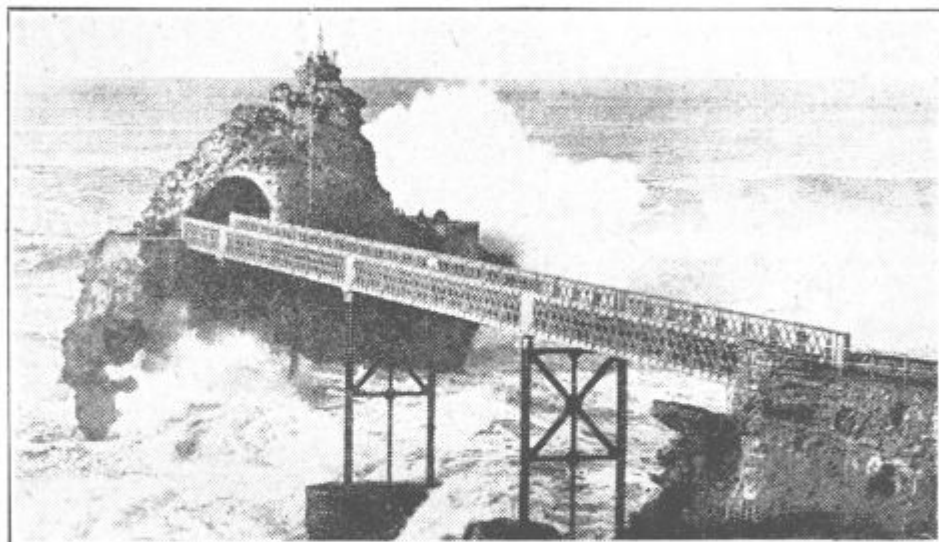
Joža Trdina

= Iz Biarritza preko Španije v Ljubljano

(Beleške s pota)

V Biarritz sem prišla, ko je bila tam glavna sezona, ki traja od 10. avgusta dalje približno en mesec. Hoteli in pensioni so polni, cene povišane. Našla sem sobo

Moja prva pot je na obalo. Dežuje. Morje razburkano. Mnogo avtov na obali. Iz njih gledajo letoviščarji visoke valove. Pešcev je malo. Sploh je videt pri vsakem koraku, da prihajajo sem iz

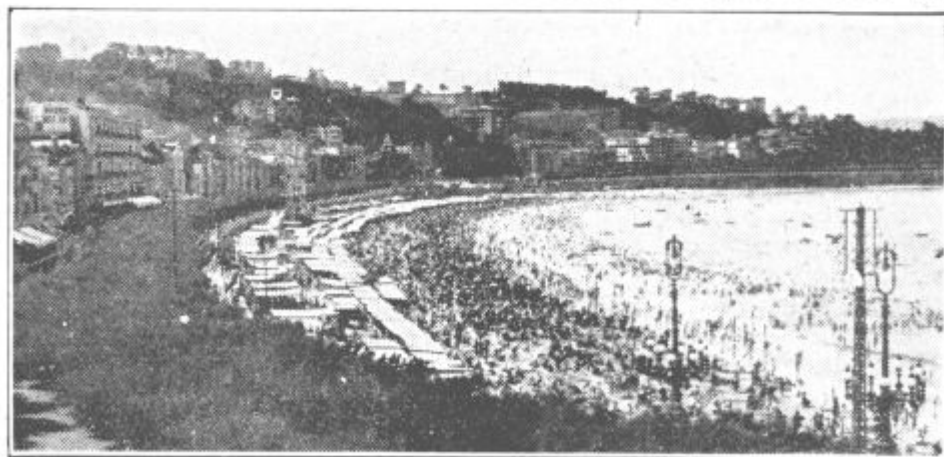

Biarritz: Pečina Device Marije ob viharju

za 30 frankov. Pred enim tednom je veljala toliko v istem hotelu soba za tri osebe.

počitnice le bogataši.

Drugi dan. Krasno vreme. Plaža polna šotorov in kopalcev. Morje dosti

Pogled na plažo v San Sebastianu

mirnejše, a valovi so še vedno visoki. Grem v bližnji zaliv, kjer je veliko leseno kopališče in morje vsaj toliko mirno, da lahko plavam. Pesek je rujav in debelozrnat, naša živka mi je bolj

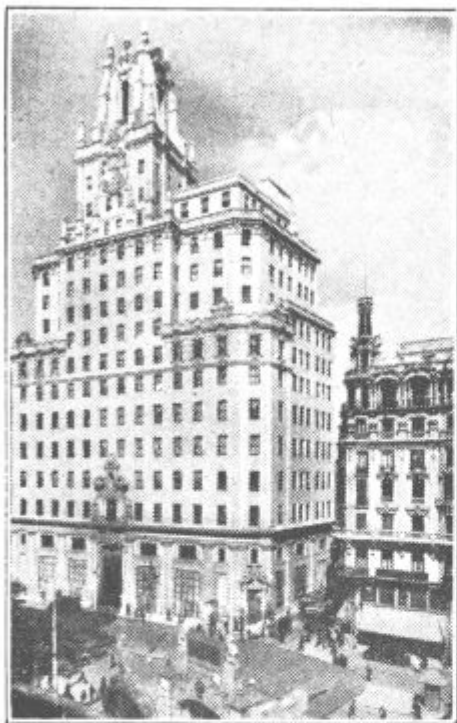
všeč. V vsaki kabini je čeber, kamor prineso tople vode, da si človek izmije noge.

Vožnja iz Biarritza do San Sebastián je kratka. A če se pelješ v tretjem razredu, moraš dvakrat prestopiti, v Irunu na španski meji čakati eno uro, ki pa v voznem redu ni naznačena, ker je v Spaniji čas za eno uro nazaj.

Kakor vedno na mejah: v vlaku, ki je pripeljal do Iruna, so vsi potniki govorili francoski. Iz Iruna se peljem s samimi Španci. Prvič v življenju potujem v državi, katere jezika ne razumem.

San Sebastián je španski Biarritz. Vsa španska eleganca je tu na letovišču in ker so na ta teden napovedane velike bikoborbe, so vsi hoteli polni. Po štiriurnem iskanju dobim privatno sobo pri baskovski rodbini. Še precej čedno je in na ugodnem kraju. Gospod razume francoski, a le pismeno. Kar mu hočem povedati, moram napisati. Hči zna dobro. Najbolj zgovorna je gospa, ki govori kar špansko, jaz pa kimam. Povedo mi dnevni red: od 9. do 10. ure zajtrk, ob 2. uri kosilo, ob 10 uri večerja. To so običajne ure v Španiji. Predstave v gledališčih se pričenjajo ob 10. uri in trajajo do 1. ure ponoči.

San Sebastián ima krasno lego v velikem precej zavarovanem zalivu. Skoro ves polkrog je lepa plaža s kopališči. Na enem koncu je majhna luka za ribiške ladje, na drugem pa Monte Igeldo z žično železnico in razglednim stol-

Zgradba španske narodne telefonske družbe v Madridu

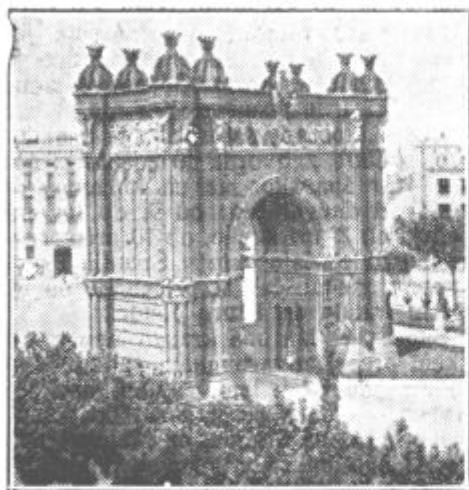

Barcelona: Cesta Alfonza XIII.

pom, odkoder je z ene strani pogled na odprto Atlantsko morje, z druge pa na zaliv z mestom in na mogočne Pireneje.

Nedelja. Kakor znano, so Španci precej pobožni. Stopim v cerkev. Žene in dekleta imajo črne čipkaste mantilje, ki jim zelo dobro pristojajo. Obleke so večinoma rumene in rdeče barve, v vseh niansah. Jaz imam svetlomodro, pa se kar čudno počutim. K sreči sem vzela klobuk in oblekla dolge nogavice.

Ob 11. uri hiti vse na plažo. Nekateri se kopajo, drugi promenirajo, tretji sedijo na stolih in samo opazujejo. Tako živahnega vrvenja in tako živih barv še nisem videla nikjer. Kabine so zi-

Lok zmagoslavja v Barceloni

dane pod cesto in so zelo prostorne. V vsaki je umivalnik s tekočo vodo za roke in poseben za noge; vsaka kabina velja eno peseto (5.50 dinarjev).

Damam je prepovedano kopanje v hlačnem trikoju. Večini segajo krila čez kolena. Gospodov v samih hlačah skoro ni videti. Moja kopalna obleka, ki ima zelo kratko krilo, vzbuja pozornost...; upoštevajo pač, da sem tujka, kar je videti že kilometer daleč in tudi sama čutim, da sem.

Za seboj slišim nemške besede. Seznanim se; nemška guvernantka s štirimi otroki madridskega trgovca. Tu prebijejo vsako leto tri mesece. Toži, ni zadovoljna, španske razmere so prestroge, nima nobene prostosti, ne sme sama v gledališče itl.

Popoldne si ogledam akvarij. Zanimivo je opazovati gibanja različnih ži-

vali, ki jih vidimo sicer le mrtve ali napol žive v ribarnicah. Še kako vnmemo plavajo neokretne želve, kako lazijo in se spuščajo velike anguste, kako se počasi premika ogromna školjka. Nekateri pajki imajo parasite na hrbtu, nekaterim pa raste mah po hrbtu in ribe prihajajo in ga jedo. Na drugi strani vse polno zvezd, ježev, kumar, in pa velike štiriočlate pošasti z obrazi kakor sove.

Vozni listek do Madrida že imam. Stopim še v informacijski biro, da povprašam, kdaj odhaja primeren vlak. Povedo mi in tudi sama vidim napisano v voznem redu, da odhaja vlak ob 10. uri zvečer in ima vse tri razrede. Ko pa pridem zvečer z vso prtljago na kolodvor, mi povedo, da ima ta vlak samo »came«, to je postelje, torej le drage spalne vagone. Morala sem ostati še eno noč v San Sebastiánu. Podobno se mi je pripetilo še pozneje, in tako se na vozni red nisem več zanesla.

Naslednjega dne popoldne sem se odpeljala. Že na kolodvoru sem se seznanila s prijazno Francozinjo, ki se je vračala s svojim bratom v Madrid. Vstopil je potem še zakonski par, ona Francozinja, on Španec in kmalu smo se imenitno zabavali. Izprašala sem jih za razne stvari o Madridu, kako naj najbolje uporabim čas, da bom čim več videla. Povedali so mi naslov neke ne predrage penzije v sredini mesta. Imela sem sicer naslov hotela, ki mi ga je dala neka Angležinja, a bala sem se, da bo tam zelo drago. Angleži ne gledajo dosti na ceno, večinoma se jim zdi vse poceni, ker dobro menjajo svoj denar.

Z družbo sem imela torej srečo. »Boljši« Španci se ne vozijo v tretjem razredu, ki pa ni ravno slab. Klopi so usnjene, kakor v Franciji. Separiranih oddelkov pa, kakor so pri nas, v vagonih ni. Le naslanjala so visoka.

Ko se začne daniti, opazujemo pokrajino, ki je pa zelo pusta; nobenega zelenja, zemlja je kakor ožgana, tu pa tam veliki skalnati bloki v različnih oblikah. Ko se bližamo Madridu, vidimo tudi žitna polja.

Ker zakonski par tudi ni poznal Madrida, sedemo skupaj v avto, da si na splošno ogledamo mesto. Madrid ni napravil name nobenega posebnega vtisa. Ima seveda lepe stavbe kakor n. pr. kraljevo palačo, ministrstva itd. in tudi en nebotičnik; Madridčani znajo naštetiti na njem 18 nadstropij, drugi ljudje pa le 15. Krasno urejen je mestni park.

Poslovim se in grem iskat priporočeno penzijo. Pozvonim. Odpre mi gospa. Vprašam, če razume francoski. Odkima. Italijanski? Nemški? Angleški? Nič. Torej preostane samo španščina. Kmalu me razume, pokliče na pomoč gospoda, ki ima nekaj slutenj o francosčini in tako se zmenimo, da bom plačala sedem peset za penzijo. S hrano sem bila prav zadovoljna.

Gospod, ki je znal nekoliko francoski, me je spremil v mesto. Le s težavo sva se razumela. Bil je medicinec, francoski se je učil že v srednji šoli, na univerzi je tudi študiral po francoskih knjigah, a govoriti ni znal in tudi razumel je prav malo.

ne, drevesa so pa rujavkasta. Tla so hribovita, vasi je malo. Tu pa tam leži katera na hribu, hiše so stisnjene, ulice ozke. Dve cerkvi sem videla na hribih in neke velik zidan slavolok.

Skozi vlak gresta večkrat po dva orožnika in gledata po ljudeh. Potem pride civilist in zahteva včas od vseh, včas samo od nekaterih legitimacije.

Vročina je huda. Neki Španec ima lončeno posodo z vodo. Ves oddelek pije iz nje, seveda kar iz rilčka. Tudi meni ponudijo, a se zahvalim, čeprav je moja voda že zelo gorka. Tudi na postajah ponujajo vodo: ženska drži na bokih velik lonec, iz katerega vlija vodo v kozarec. Tisti, ki spi, vrže

Univerza v Barceloni

Ogledala sem si galerijo Prado, ki je zelo velika. Sobe se vrste druga za drugo kakor v Louvru, le da so tu manjše.

Puerta del Sol, glavni trg v sredini mesta. Ves dan je tam živahno, zvečer pa ljudi kar mrgoli. Največ je prodajalcev in prodajalk, ki ponujajo najrazličnejše stvari, zlasti srečke. Vsak hvali svoj predmet, vpije, maha z rokami in to nepretrgoma.

Trgovine so odprte še pozno zvečer. Mnogo je tudi loterij. Že v San Sebastiánu sem jih videla, v Madridu jih je pa še več. Ljudje stoje pred njimi in študirajo številke.

Vožnja iz Madrida do Barcelone je precej pusta. Zelenja ni, trave sploh

dvajset centimov v kozarec in ga vrne ženski. Ta strese denar v žep in natoči drugemu!

Po celodnevni vožnji se pripeljem zvečer ob 11. uri v Barcelono. Nastanim se v hotelu La Paz, štiri minute od kolodvora, kjer sem bila prav zadovoljna s hrano in sobo. Cena za penzijo 12 in pol pesete. Za zajtrk sem imela čokolado, za kosilo in večerjo pa predjed, medjed, dvoje vrst rib, dvoje mesa, vse obloženo, desert in vino. Kruha seveda kolikor sem hotela.

Barcelona je čudovita. Peš pa se ne pride nikamor. Tramvaji in avtobusi so poceni. Slednji imajo nekateri sedeže tudi na strehi. Razgled je prav lep, a

precej trese. Mesto ima tudi podzemsko železnico.

Stavbe so nekaj posebnega in to novejše kakor starejše. Parki so skrbno negovani, palme visoke in lepe. Središče je Plaza Cataluna, na sredi je park z igriščem, okrog pa vrvi promet. Nedaleč je univerza, stara stavba.

Peljem se tudi na prostor, kjer je bila svetovna razstava. Poslopja stoje še, a vse je prazno, mrtvo, vodometi brez vode, biti pa je moralo krasno. Ob vhodu so nazidali štiri velike hotele, zdaj so zaprti. Življenje kaže edino »arena« nasproti vhoda. Programi napovedujejo veliko »Corrido de toros« za prihodnjo nedeljo. Barcelona ima kar tri arene.

Vračam se po dolgi cesti »Calle del Marques del Duero«, ki je polna zabavišč. Vidim imena »Moulin rouge« in druge reminiscence Pariza.

Povsem drugačen je vzhodni del s »Plazo de las Glorias Catalanas« kot središče. Tu stanujejo revnejši ljudje. Tu je čudna »Sagrada Familia« in »Plaza de Toros Monumental«.

Ob morju je krasen drevored palm. Ogledam si tudi bližnje pokopališče, kjer je pokopanih več znamenitih oseb. Sprednji del je podoben delu pokopališča v Genovi, kjer so grobovi zidani drug vrh drugega in morajo ljudje po lestvah plezati, da prižgo lučice na višje ležečih grobeh.

Zvečer se odpeljem z vlakom proti mestu Marsseille. Vročina je huda. V vagonu sta gospod in gospa z majhno punčko. On govori francoski. Prihajajo iz Južne Amerike, gredo v Švico. V Barceloni so nakupovali in pred obme-

no postajo začno razvijati škatle in škatlice: zapestnice, verižice, prstane, pahljače, krasno špansko ruto, oblekice itd. Skoro vse spravijo nase, mi drugi pa pomagamo trgati listke s cenami.

Francija. Zdi se mi, da sem že doma. Na postaji Narbonne je treba prestopiti. Zjutraj smo v Marsseilleu, kjer je le nekaj minut časa. S postresčkom tečeva po stopnicah dol, gor, on vrže oba kovčega v zadnji vagon, jaz skočim za njima in vlak se že začne pomikati.

V Nizzo pridem opoldne. Izstopim, da prespim spet eno noč v hotelu. Popoldne zapravim denar, ki mi je še ostal. Nizzo že poznam. Drugo jutro se grem kopat in sicer kar na prosto. Na znameniti Promenade des Anglais, na plaži, je vse polno ljudi, ki se tam slačijo, kopajo in oblačijo.

Popoldne se odpeljem. Železnica iz Ventimiglie do Genove bo še letos do konca elektrificirana.

Pri prestopanju zelo pazim, da ne zlezem v napačen vlak. V Italiji vozijo vlaki, ki imajo tretji razred, le za gotovo število kilometrov. Kdor se pelje manj, mora doplačati za drugi razred.

V Benetkah je strašen naval na edini vagon tretjega razreda. Vročina je velika, ljudje se prepirajo in prestopajo v drugi razred. Zraven mene sedi gospod, ki mi pripoveduje, da je izstopil iz katoliške vere in se vpisal v neko sekto. Da mi listke z navodili, kako je treba pravilno živeti po sv. pismu.

Od Trsta dalje so v vagonu večinoma Slovenci, nekaj tudi Nemcev in Čehov. Kmalu smo na meji, še malo in že smo v Ljubljani.

Iz hollywoodskega filmskega sveta

Poročila sta se: Lillian Gish in George Jean Nathan, znani ameriški kritik.

Ločila se bosta: Gloria Swanson in njen mož, marki de la Falaise de la Coudraye.

A. Conan Doyle

Po vseh štirih

(Nadaljevanje)

Ponedeljek jutro smo se odpravili na pot v slavno univerzitetno mesto. Holmesa, ki ni bil nikjer priklenjen, to ni stalo nikakih žrtev. Mene pa je stalo vsakovrstnih kombinacij in nujnih ohodkov, zakaj ob tej dobi sem imel številno klientelo. O zadevščini pa Holmes ni črnil niti besedice, preden nisva odložila svoje prtljage v starem hotelu, ki ga je bil vzel v misel.

»Take vere sem, Watson, da morava buhiniti k profesorju tik pred njegovim kosilom. Ob enajstih ima svoje predavanje, nikar si prejkone privoščiti trenutek oddiha.«

»Kako pa naj opravičiva svoj obisk?«

Holmes je pogledal v beležnico, ki mu jo je bil izročil Bennett. »Periodo razburjenja je imel 26. avgusta. Vzemiva, da se le megleno spominja tega, kar počenja ob sličnih dneh. Zatrdira mu bova, da nama je napovedal sestanek; ugovarjati si ne bo upal. Ali pa boste mogli biti dovolj nesramni, da vzdržite svojo vlogo?«

»Kar poskusiva.«

»Vrli Watson! Vaše besede so geslo, ki se kakor nalašč prilaga najini združbi. Upam, da najdeva ljubeznivega domačina, ki naju ho sprejeti.«

Našla sva enega, ki je sedeč na koncu svojega koleslja v velikem diru podil ob vrsti starih kolegičev, zasukal v drevored in naposled obstal pred ljublo hišo, opasano s tratami in opeto s škrlatno glicino. Po tisoč znamenjih si spoznal, da profesor Presbury živi ne samo v udobnosti, marveč v razkošju. V trenutku, ko sva prihajala, se je malce svakasta glava prikazala pri oknu, dvore oči z gostimi obrvmi se je naperilo v naju skozi rožene naočnike. V naslednjem hipu sva bila v delavnici učenjaka, čigar tajnostne posebnosti so povzročile najin prihod. Nič v njegovem videzu niti njegovem vedenju ni kazalo na izrednost ali izsrednost. To je bil možak zastavne rasti, izrazitih potez, velik, oblečen v resno salonsko suknjo in dostojanstven, kolikor je zahteval njegov stan. Kar je bilo osobito znamenitega v njegovem obličju so bile njegove oči: čudovito živahne in prodirne;

razumnost je v njih mejila na pretkanost.

Ko je pogledal najini posetnici, je rekel:

»Sedita, gospoda. Kaj želita od mene?«

Holmes se je silil na nasmeh:

»Jaz sem vas hotel isto vprašati, profesor.«

»Mene?«

»Dal sem si povedati, da profesor Presbury želi mojih uslug.«

»Ali res?«

V sivi globini učenjakovih oči, se mi je zdelo, se je ukresal blisk hudomušnosti.

»To ste se si dali povedati? Ali pa smem vprašati po kom?«

»Mi je žal, toda sem obljubil tajnost. Ako sem storil začetniški korak, ni nič hudega. Oprostite, prosim.«

»Stoj! To stvar mislim gnati malo dlje, zanima me. Ali imate kakršenkoli papirček, pisemce ali brzojavko, ki bi potrdila vaše besede?«

»Nimam.«

»Pa menda ne trdite, da sem vas klical jaz?«

»Hvaležen bi vam bil, če me ne bi izpraševali,« je rekel Holmes.

»Se mi kar zdi,« je odvrnil profesor rezko. »Sicer pa, če se hočem uveriti, mi ni treba vaše pomoči.«

Stopil je preko sobe, pozvonil; najin prijatelj Bennett je odgovoril na njegov poziv.

»Le noter, gospod Bennett. Ta dva gospoda sta prišla k meni iz Londona z dojemom, kakor da sem ju jaz povabil. Vam je poverjena moja prepiska, ste si kaj zaznamovali na naslov nekega g. Holmesa?«

»Nič, gospod,« je odvrnil Bennett in zardel.

»Stvar je jasna,« je dejal profesor in srdito pomeril Holmesa z očmi.

Potem se je oberoč naslonil na mizo:

»Po vsem tem mi ne boste ugovarjali,« je dodal, »da vas imam pravico vpraševati.«

Holmes je skomignil:

»Ponavljam vam, opravičiti se ne morem, da sem vas po nepotrebnem nadlegoval.«

»Ne, gospod Holmes, ne!« je vzkliknil starec ponosito in z izrazom izredne zlohotnosti.

Med govorjenjem nama je zastopil dohod k durim in besno vihtel obe pesti proti nama.

»Nikar ne mislita, da vaju izpustim kar tako!«

Poteze so mu bile spačene, skremžene; pijan od jeze je mešal besede, nerazločno bobljaj. Prepričan sem, da bi si bila morala brez Bennettovega posredovanja napraviti pot s silo.

»Dragi profesor,« je velel mladenič, »pomislite na svoj položaj, na sramoto, ki bi prišla nad univerzo! G. Holmes je znan mož, z njim se ne ravna s tako nevljudnostjo.«

Najin gostitelj, ako mu smem dati to ime, nama je nazadnje pustil prost odhod. In oddahnila sva se, ko sva bila zunaj v mirnem zasenčju privoza. Holmesu se je brala dobra volja z obraza.

»Najin učeni prijatelj ima precej razdrmane živce,« mi je dejal. »Nemara sva se res nekam predrzno vtihotapila k njemu; no pa se mi je vsaj obneslo priti v njegovo bližino. Watson, ali ne slišim njegovih korakov? Zasleduje naju, zahrbtnjež!«

Res je nekdo tekel za nama. In močno sva si oddahnila, ko sva na ovinku privoza ugledala ne strašnega profesorja, marveč njegovega asistenta, čisto zasoplega.

»Ves sem iz sebe, gospod Holmes, opravičil bi se vam rad.«

»Ni treba, dragi gospod; moj poklic ima svoje neprijetnosti, tega sem že vajen.«

»Še nikoli nisem videl profesorja v tako nevarnem stanju. Vsak dan je vznemirljivejši. Sedaj razumete, kaj je povzročilo skrb in strah njegovi hčeri in meni. Ampak pomislite, navzlic vsemu so njegovi možgani še popolnoma bistri.«

»Prebistri!« je rekel Holmes. »V tem je prekrizal moje račune; njegov spomin je zanesljiv, da se mu čudim. Ampak, slišite, ali bi mi hoteli pokazati sobo gospodične Presburyjeve?«

Skozi goščavo naju je Bennett vodil do mesta, odkoder se je videla ena plat hiše.

»Tamle, v drugem nadstropju, na levi.«

»Hudirja, saj se mi zdi, da se skoro ne dá priti do tega okna! Ali prav za prav, če se človek oprijemlje rastlin ovijalk in žleba ...«

»Jaz si ne laskam, da bi tja splezal,« je pripomnil Bennett.

»Gotovo, za pravdarskega človeka bi bil to opolzok čin.«

»Nekaj sem vam hotel še povedati, gospod Holmes. Preskrbel sem si naslov moža, ki mu profesor pisari. Po nečem

sodim, da mu je še davi pisal. Njegov pivnik me je poučil. Zdelo se vam bo, da za tajnika, kateremu gre zaupanje, rabim nič kaj priporočljiva sredstva; pa kaj si hočemo?»

Holmes je s pogledom ošinil pivnik, ki mu ga je pokazal Bennet, potlej ga je vtaknil v žep.

»Dorak... čudno ime!« je črnil. »Slovaško, se mi zdi.« Midva se popolne vrneva v London, gospod Bennett. Ostajati nama ne kaže. Profesorja ne moremo dati zapreti, saj ni zakrivil nobenega hudodelstva, niti zahtevati, naj se dene pod nadzorstvo, ker pač nimamo dokazov, da se mu je zmešalo. Vsako dejanje proti njemu li bilo sedaj preuranjeno.«

»Kaj nam torej svetujete?»

»Nekoliko potrpljenja, gospod Bennett. Položaj se bo v doglednem času razvil. Ako se ne varam, pritisne prihodnji terek nova kriza. Računajte z nama, da bova oni dan v Camfordu. Medtem pa, priznavam, ne bo v hiši čisto nič prijetno in če bi miss Presbury dobila izgovor, da bi podaljšala svoje bivanje v Londonu...«

»To je lahka stvar.«

»Naj torej ostane, dokler si ne bomo na trdnem, da je vsaka opasnost odpravljena. Dotlej pa pustite profesorja, naj ravna po svoji glavi, ne protivate se mu. Dokler bo dobre volje, se ni nič bati.«

Zdajci je Bennett zatrepetal po vseh udih.

»On!« je zašepetal.

Gledali smo skozi vejevje: ob vhodu v vežo se je med vrati odražala visoka postava profesorjeva. Glavo je sklanjal naprej, mahal narahlo z rokami ter se oziral na vse strani. Tajnik se je molče poslovil od naju. Smukaje se mimo drevja je pristopil k profesorju. In oba sta se vrnila v vežo med pomenkom; ki se nama je takoj zazdel silno živahen.

»Stari gentleman je moral stvar premisliti,« je omenil Holmes. »ko sva se vračala v hotel. Dognati sem mogel, da so mu možgani silovito razboriti in logični. Tudi razvnepljivi seveda: toda nima li s svojega stališča pravice, da bruha žar in žveplo, če razodene, da so spustili tajne redarje zoper njega, in če vidi v tem zaroto svojih domačih? Bojim se, da bo prijatelju Bennettu trda predla.«

* Vsekakor potvorjeno iz: Dvoriak ali Dvojak. (Op. prev.)

Med potjo se je Holmes ustavil pri pošti, odkoder je poslal przojavko. Odgovor mu je prispel zvečer, sporočil mi ga je takoj. Glasil se je takole:

»Bil v Commercial Roadu. Videl Doraka. Izvrsten mož, prileten, češkega rodu. Ima zalogo vsakovrstnega blaga. — Mercier.«

»Mercier je prišel za vami,« mi je rekel Holmes; »redno se obračam nanj za razne usluge. Bilo mi je do tega, da kaj poizvem o možu, s katerim si profesor tako tajno dopisuje. Njegova narodnost ni brez zveze s potovanjem v Prago.«

»Če je v zadevi nekaj, kar je v zvezi z nečim, hvala lepa!« sem se odsekal. »Ampak do sedaj imamo po mojem mnenju pred seboj nerazložljive dogodke, brez medsebojnih odnošajev. Na primer, kakšen stik utegne biti med besnostjo psa volčjaka, med potovanjem na Češko in činjenico, da se moški šeta po četverici ponoči v hodniku? Kar pa zadeva vaše datume, se mi zdi najskrivnostnejša reč v vsej tej tajnosti.«

Holmes se je smehljaj in si mencial roke. Sejo sva imela, če smem tako reči, v starem salonu starinskega hotela in pred nama je stala na mizi steklenica tistega proslulega porta, o katerem je govoril Holmes.

»No!« je jeknil moj prijatelj, stisnivši prste, kakor da predava pred razredom. »vzemiva najprej datume. Dnevnik najinega vrlega mladiča kaže, da so po prvi krizi z dne 2. julija prihajale druge v natančnem presledku devet dni. Tako pade zadnja, torkovska, na 3 september in tvori del serije, kakor ga je tvorila prejšnja, z dne 26. avgusta. To ni golo naključje.«

To sem priznal.

»Torej si začasno misliva — kot podmeno — da doktor vsak deveti dan popije kakšno mamilo, ki utegne učinkovati nanj mimogrede, vendar silovito, nalik otrovu. Njegova prirojena silovitost ob tem zraste. V Pragi je na svojem potovanju spoznal rabo te drogve. Danes si jo preskrbuje v Londonu pri posredniku češke narodnosti. Vse to se drži, Watson.«

»Kaj pa pes? Pa obraz ob oknu? Pa mož, ki se plazi po hodniku? ...«

»Prav, prav! začetek imava; pred sredo se ne nadejam novih podatkov. Medtem ne morem drugega kot ostati v stiku s prijateljem Bennetom in uživati kras tega lepega mesta.«

Zjutraj se je oglasil skrivoma Bennett in nama sporočil poslednje dogodke. Kakor je Holmes slutil, je imel težavne trenutke. Profesor ga sicer ni naravnost dolžil najinega poseta, vendar je prav osorno govoril z njim, kakor pod vplivom hude zamere. To jutro je v ostalem zopet zadobil svojo hladnokrvnost in predaval sijajno ko po navadi pred polno dvorano.

»Ko bi ne bilo teh čudnih napadov,« je sklenil Bennett, »ima več odločnosti, več bistrine v duhu, nego se spominjam, da sem jih kedaj poprej opazal pri njem. Pa bodi kakorkoli, nič več ni takšen,

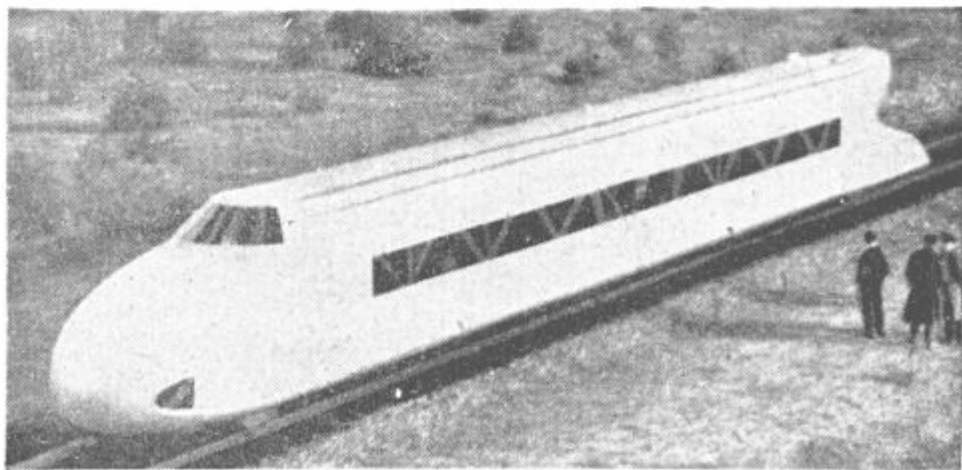
kakršnega smo poznali, nič več on sam.«

»Meni se zdi,« je odvrnil Holmes, »da se vam vsaj za teden dni ni treba nič bati. Jaz imam obilo poslov in doktor mora k svojim bolnikom. Sklenimo, da se vsi trije zopet najdemo tu prihodnji torek osorej. Jako bi se motil, če ne bi mogli oni dan razložiti, da ne rečem končati, svojih križev in težav. Ako pa bi se medtem kar si bodi primerilo, poskrbite, da naju obvestite.«

(Sledi)

Železniški motorni voz na propeler

Na nemških železnica so preizkusili novo vrsto brzega motornega voza, ki ima značilno vretenasto obliko kakor zrakoplovi. Voz, ki ga žene propeler, teče na štirih kolesih in ima prostora za 40 potnikov. Pri poskusnih voznjah blizu Hannovra so dosegli z novim vozom 150 km na uro. Novi motorni voz utegne imeti še veliko bodočnost za izredno nagel promet na progah, katerih frekvenca se zelo menja.

Janko Kač

Domovina in nastanek naših kulturnih rastlin

(Nadaljevanje)

Videli smo, da leži domovina naših najvažnejših kulturnih rastlin v glavnem v goratih predelih Azije, Himalajskega gorovja, gorovja severne Afrike, južne Evrope, Pirenejev, Apeninov in Balkana, v novem svetu pa v Kordiljerih in v južnem Skalnem gorovju. V starem svetu je navezana domovina kulturnih rastlin na pas med 20 in 40 stopinjami severne širine. Ti skalnati predeli mejijo na pustinje srednje Azije in na Saharo ter nudijo s pestrostjo svojega podnebja in talnih razmer najugodnejše prilike za proučevanje rastlin. Prav jasno se je pokazalo, da je največ kulturnih rastlin v legah 500 do 2500 metrov nad morjem. Proti mnenju, da so prvi početki poljedelstva bili prvotno v dolinah velikih rek Tigrisa, Evfrata, Indusa, Gangesa, Nila, Jangtsekianga, Amur-Daria itd. pridemo do prepričanja, da so bili gorati predeli zibelka poljedelskega življenja, kakor so tudi še danes čuvarki velike množice rastlinskih sort. Raziskavanje širjenja človeške kulture kaže jasno, da so prav nekateri gorski predeli bili prvotno izhodišče. Ker se ti predeli po naravi utrjeni, so nudili za naselitev prvih kultur, ki so obsegale le male skupine ljudi, ugodno mesto. Prav jasno se da še danes zasledovati v Abesiniji in Eritreji ter vzdolž Sredozemske obale, kako so se širile kulture počasi iz gorskih predelov v nižino in ne obratno. Ustanovitve večjih kultur v dolinah z umetnim namakanjem, ob Tigrisu in Evfratu ali v Nilovi delti, so zahtevali obsežne medsebojne organizacije, združitve rodov in plemen. Zato je bil le-ta proces poznejši in nikakor ne prvotni.

Raziskavanja domovine naših kulturnih rastlin so pokazala, da je visoka egiptska kultura po vsej verjetnosti izšla od gornjega toka Belega in Sinjega Nila. Tako je prav verjetno, da je iskati prvih početkov rastlinske kulture zgornjega in spodnjega Egipta

ta kakor tudi dežel, ki so prevzele egiptsko kulturo v gorskih predelih Abesinije in sosednih goratih pokrajin. Vsi podatki o žitnih sortah Mezopotamije kažejo jasno na drugoten izvor teh kultur. Zato so pa tudi gorski predeli Azije in Afrike še danes najbolj obljubljeni kraji naše zemlje. Čez polovico človeškega prebivalstva je dosedaj navezanega na te gorske predele, ki zavzemajo le prav ponižen del zemeljske površine, komaj slabo dvanajstino. V prejšnjih dobah pa je bilo to še izrazitejše. Potovalca, ki potuje po južnozahodni Aziji in sredozemskih deželah, presenetijo izredno izrabljanje vsakega koščka zemlje za obdelovanje. Če odštejemo v Perziji, Afganistanu in Buhari neplodne pustinje in na vodi ravne gorske predele, nerodovito skalovje ter predel večnega snega in izračunamo gostoto prebivalstva v primeru z drugimi kulturnimi deželami, dobimo številke, ki prekašajo najbolj gosto naseljene predele Evrope. Zanimivo je, da nada domovina prvotnih sort kulturnih rastlin kakor se je sedaj pokazalo skupaj s najstarejšimi zibelkami poljedelstva. V južni in severni Ameriki najdemo prav v krajih največje pestrosti sort ostanki prvotnega poljedelstva, tako pri Aztekih, Majih, Inkah in Muiskih.

Pri razmotrivanju o zibelkah kulturnih rastlin zadenemo nehoti na problem nastanka poljedelstva in človeške kulture sploh. Ni dvomiti, da bo prav botanika po temeljitih zemljepisnih študijah sort naših najvažnejših kulturnih rastlin silno spremenila nazore zgodovinarjev in starinoslovcev. Samostojna središča raznih sort kulturnih rastlin se kažejo obenem tudi kot nedvomna središča človeške kulture. Na rastlinah se da vprašanje samobitnosti raznih kultur natančneje dokazati kakor z navadnimi zgodovinskimi dokazi. K sreči pa so središča večine kulturnih rastlin vse do našega časa še vedno onredeljena in jih moremo tako podrobneje raziskati. Ta

okolnost nam odpira nove možnosti za praktične smotre genetike ali nauka o dednosti. Raziskovalcem se odpira ta nepregledno polje za delovanje. Težava pa je pri tem le to, da ležijo kraji teh prvotnih kultur v težko dostopnih gorskih predelih, v krajih, ki tvorijo središče najrazličnejših političnih interesov posameznih držav. Le po ustanovitvi mednarodnih prijateljskih društev za znanstveno raziskavanje bo

mogoče šele natančnejše raziskavanje teh zanimivih in važnih zibelk kulture človeškega rodu.

Tako vidimo, da ni botanika le znanost, ki je namenjena sama sebi, temveč sega globoko v vse druge panoge in pripomore ne malo k reševanju najvažnejših in najbolj zamotanih problemov človeškega razglabljanja.

(Konec)

== Čudni nagrobni napisi ==

Iz starih časov nam je znan naslednji komični nagrobni napis:

Potem, ko sem mnogo popil in požrl
in o dobrih ljudeh mnogo slabih razdril,
sem tu pokopan, Timokreon

Posihmal naletimo vedno česče na neznane nagrobne napise, ki nam velikokrat razodevajo humor, kakršnega ne bi človek pričakoval na pokopališču.

L. 1762. so postavili na velikem pokopališču pred Nauenskim vrati v Potsdamu umetniško izdelan spomenik za ženo nekega trgovca. Nagrobni kamen kaže napis v podobi menice. Spomenik, ki ga je izdelala roka večkega kiparja, kaže, kakor veli neki opis iz l. 1755., »spravcati quodlibet mitologije in krščanstva«. — Saturn, v skoro ogromni velikosti, stoji kot podoba časa ob vznožju spomenika. V sredini pa sedi ženski lik v naravni velikosti. Poza priča o žalovanju. In tej ženski figuri podaja majhen deček, opremljen z vsemi prilastki Merkurja, zapečateno pismo z naslovom: A Madame Dickow née Grünthal à Potsdam. Ženski lik drži v roki list z nastopnim besedilom:

»Golgota, na dan vesoljnega odrešenja.
Na to solo-menico, katere vrednost sem
prejel v obliki ponižnosti in zakonske
zvestobe, naj ti izplača takoj po smrti
večno blaženost

Tvoj Odrešenik Jezus Kristus.

Nagrobne plošče s komičnimi napisi so tudi v stari gotski cerkvi v Doberanu. Plošče, ki so razvrščene na hodnikih božjega hrama, so bile že pred sto leti težko čitljive. Napisi so sestavljeni v starem narečju.

Evo primera:

V gomili tej gospod leži,
ki pastor bil je svoje dni.
Živel je zmerno, bil v časteh —
vzel vodenice ga je greh.
Prijatelj, ki zdaj tu stojiš
ni škoda zanj — kaj ti veliš?

Profesorja, nadmojstra-ceremonijerja in predsednika berlinske Akademije znanosti Jakoba Pavla Gundlinga († 1731), ki je bil bedaško ošaben, prepirljiv in velik pijanec ter se je s tem ponižal v očeh sodobnikov

do smešne figure, je berlinska dvorna družba dobro poplačala. Kralj Friderik Viljem je ravnal z njim kakor z dvornim norcem. Že za njegovega življenja je dal napraviti zanj krsto v podobi velikega vinskega soda. V njem so Gundlinga tudi res pokopali v Bornstädtu. Ta sod je bil praviloma okovan in tako narejen, da se je dala zgornja polovica podolž dvigniti. Sod so prepletkali s črno barvo, v sredi pa so naslikali bel križ. Na obeh straneh so stali verzi:

Tu notri leži brez kože
pol človek, svinja pol, stvor čudovit;
v mladosti svoji pameten,
v starosti svoji nor
je zjutraj bil čemerem, pust,
zvečer pa vedno polnih ust.
Sam bog ga objokuje
odkar so vzele ga minljive struje.

Benjamin Franklin ki je, kakor znano, začel svojo življensko pot kot tiskarski učenec, si je sestavil nagrobni napis, ki se glasi takole:

»Tukaj počiva tiskarja Benjaminina Franklina telo, kakor uvez stare knjige, brez vsebine, oropan svojih črk in pozlačenja, hrana za črve. Edino delo samo na sebi ne bo izginilo kajti upati je, da bo nekega dne stopilo na dan v novi in lepši izdaji, pomnoženo in izboljšano od tistega, ki ga je ustvaril.«

Mladega Franklina so pri tem domnevo vodili vzorniki, ko je sestavljal svoj nagrobni napis. Tako se je glasil napis ravnatelja prve državne tiskarne v Bostonu, Johna Forsterja, ki je umrl l. 1661.: »Tvoje telo so položili liki star almanah na stran, ker nima pomena za trenutek, a si ga bo kmalu pridobil. Čeprav razpade naše telo v prah, bomo vstali in lepi novi izdaji brez vsake tiskovne napake.«

Napis na grobu nekega odvetnika

Tu leži pokopan gospod Strgule, ki bil je
advokat.

Kdor še po smrti dobro mu želi,
naj se prepira z drugim ljudmi —
in mu bo dražji kakor bratu brat.

Napis na grobu zemljemerca

Meril sem širjavo
planin, dolin in šum,
razkosaval sem daljavo,
ki jo s številkami urejal je um.
Na koncu mi ostal je
le kubični koren
za moje kosti in zglatve —
tak je moja pesem vŕn.

C. F. Mŭchler piše l. 1784. v svojem »Lek-
sikonu anekdot« o nenavadnem nagrobnem
napisu na grobu kovača, ki ga je odkril neki
potnik na nekem angleškem vaškem poko-
pališču. Napis slove:

»Moje kovaško kladivo in nakovalo le-
žita v prahu, moji mehovi ne dajejo več
sape, moj ogenj je ugasnil, moja kovač-

nica propadla. Mojega oglja ni več, moje
železo je porabljeno, moji žebli so za-
biti, moje delo dovršeno.«

Napis na grobu postopača

Kar je počel v življenju, tu
zdaj nadaljuje — kip miru.

Iz 18. stoletja je znan napis:

Tu počiva moja žena in dobro je nji,
v miru naj počiva — dobro je i meni!

V bližini nekega mesteca je bilo l. 1803.
videti steber z reliefom, predstavljajočim
kmeta, vola, osla in kravo pri oranju na
polju. Sredi dela, ko so vlekli plug, je tre-
ščilo vanje. Napis je tolmačil dogodek ta-
kole:

Tu strela je ubila
in zemlja pregrnila
osla, vola, kravo in moža —
Bog naj jim večni pokoj da!

Bolgarski kralj Boris in njegova žena, italijanska princesa Ivana

MIZICA, POGRNI SE!

Tedenski jedilni list

NEDELJA: Obed: francoska juha,¹ teletji ptički² z rezanci, kostanj v snegu³.

Večerja: dunajski zrezki, solata; zeljnata in krompirjeva. *Za otroke:* sadni riž⁴.

PONEDELJEK: Obed: lovska juha, faširani zrezki s praženim krompirjem.

Večerja: široki rezanci z gnatjo; *za otroke:* s presnim maslom.

TOREK: Obed: na goveji juhi jetrni riž, z mesom leča v omaki in krompirjeva kaša. Jabolčni kompot.

Večerja: pljuča v omaki, krompir v kosih *Za otroke:* mlečna kaša.

SREDA: Obed: cvetačna juha, pečenice z lečo v omaki, ocvrt krompir.

Večerja: rižot z jetrami.⁵

ČETRTEK: Obed: na juhi krpice, z nesom, majaronov⁶ krompir s paradižnikom, žemljni pečenjak⁷, kompot.

Večerja: vampi s parmezanom. *Za otroke:* polenta z mlekom.

PETEK: Obed: jota,⁸ brizganci s kremo⁹.

Večerja: ribe ali pa testeni polžki s parmezanom na presnem maslu, solata.

SOBOTA: Obed: na juhi riž, z mesom prisiljeno zelje, krompir na maslu s petršiljem.

Večerja: preslaninjeni goveji zrezki v omaki z makaroni. *Za otroke:* makaroni z omako, čežana.

RECEPTI K JEDILNEMU LISTU

1. **Francoska juha** Eno zeleno kolerabico, pol rumene kolerabe, en koren in pol zelene olupim in zrežem na tanke rezance, zraven tega še četrt ohrovtove in četrt zelinate glave zrezane istotako na rezance. V kozici razbelim žlico masti in pol žlice drobno zrezane prekajene slanine, v vroče vložim pripravljeno zelenjavo, osolim, pokrijem ter dušim počasi na zmernem ognju. Po malem zalivam. Ko je to na pol mehko, dodam zraven dva srednje debela, olupljena in na drobne kocke zrezana krompirja, zopet nekoliko zalijem in dušim dalje, da se zmehča. Ko je mehko in se voda izpari, potrese s pol žlice moke. Ko se malo ponraži, zalijem z juho ali vrelim krompom toliko, kolikor potrebujem juhe, popram, dodam pol žlice paradižnikove konzerve in pustim še pol ure počasi vreti.

3. **Kostanj v snegu.** 1 kg kostanja olupim, ostrgam tudi rujav kožico in skuham do mehkega, pretlačim in zmešam s 15 dkg vanilnega sladkorja, katerega skuham s par žlicami vode do gostega. Nato napolnim osladkorien kostanj v štravbo brizgalnico in ga v okusni, visoki obliki brizgam v stekleno skledo. Okrog naložim posladkorjeno tolčeno smetano.

4. **Sadni riž.** V $\frac{1}{4}$ l mleka skuham $\frac{1}{4}$ l riža. Zraven dam eno žlico sladkorja, kepico presnega masla, limonine lupinice, cimeta in malo soli. Ko je kuhan, vzamem primeren model, ga namažem s presnim maslom in naravnam vanj za prst debelo plast riža. Na riž namažem s sladkorjem dušenih jabolč, zopet plast riža in zopet jabolč. Lahko pa v drugo vrsto tudi drugo dušeno sadje ali marmelado. Povrh naložim trd sneg iz dveh beljakov, kateremu sem pridljala eno žlico sladkorja. Dam še malo časa v pečico, da sneg porumeni. Nato dam v isti posodi na mizo.

2. **Teletji ptički.** Vzamem 1 kg teletjega stegna, od tega narežem za osebo po dva tenka, za dlan velika zrezka, jih potolčem in nasolim. Ostali teletini pa dodam še 15 dkg sveže svinjine in zmeljem. Dam v skledo, primešam eno jajce, eno žlico s kislo smetano prepojenih drobtin soli, popra in drobno zrezanega petršilja. S to zmesjo napolnim zrezke, vsakega posebej, zvijem tesno skupaj, povežem z belo nitjo in lepo rumeno spečem v masti. Ko so pečeni, jih pobrem na krožnik in odstranim niti. Na mast pa denem pol žlice moke, ko porumeni, zalijem z juho, v kateri zredčim pol žlice paradižnikove konzerve. Omako pokuham in vložim ptičke nazaj. Pustim na majhni vročini, da se duše počasi še približno pol ure. Namesto paradižnika se da v omako lahko tudi kislo smetano, komur bolj ugaja smetana nego paradižnik.

5. **Rižota s svinjskimi jetrami** $\frac{1}{4}$ kg svežih, svinjskih jeterc zmeljem, vmes tudi 3 do 4 dkg prekajene slanine. V kozici razbelim žlico masti, vržem notri žlico sesekljane čebule in petršilja in zmeleta jetra. Ko se nekoliko prepražijo, dodam riža, po tri pesti na osebo, zalijem s primerno količino juhe ali kropa, osolim in pokrijem. Od časa do časa premešam, da se ne pripeče dna. V pol ure je rižot gotov.

6. **Majaronov krompir.** Na osebo vzamem dva srednje debela krompirja. Olu-pim, operem, zrežem na male kocke ter skuham na tesno. Med kuhanjem osolim in dam zraven pol žlice zmelega majarona, lovrov list, za nožev konico sladke paprike in pol žlice paradižnikove konzerve. Ko je krompir mehak, razbelim v kozici mast in naredim prežganje iz pol žlice moke, drobno zrezane čebule in petršilja, primešam krompir in še malo pokuham.

7. **Kruhov pečenjak.** Na osebo vzamem eno žemljo ali za pet oseb pol kilogramsko masleno štrugo. Kruh naj ne bo svež. To zrežem na majhne kocke in denem v skledo, zraven pest izbranih in onranih rozin. V lonček dam tri osminke litra mlačnega mleka, kepico presnega masla, dva rume-

njaka, dve žlici sladkorja in limonine lupinice, žvrkljam, da je gladko in polijem kruh, da se prepoji. Iz dveh beljakov stepem trd sneg in ga rahlo primešam med kruh. V pekaču ali primerni kozici razbelim dve žlici masti, vložim zmes notri in denem v pečico, da se lepo rumeno zapeče. Pečenega potresem s sladkorjem in dam s kompotom na mizo.

8. *Jota*. $\frac{1}{2}$ kg kislega zelja skuham, posebej kuham $\frac{1}{2}$ kg fižola-prepelčarja. Ko je kuhano, pripravim v kozici prežganje iz dveh žlic masti, poldrugo žlico moke in žlico drobno zrezane čebule. V to vložim najprej kuhano zelje, osolim in dobro premešam. Potem dodam še fižol, ter pol žlice kumine, pokrijem in pustim, da počasi vre še eno uro. Okus se izboljša, če se primeša pol žlice paradižnikove konzerve. Na primorski način pa se vzame za pre-

žganje namestu masti olje ali pa pol olja in pol masti.

9. *Brizganci s kremo*. V kozici zavrem $\frac{1}{2}$ l vode, s 5 dkg presnega masla in malo soli. Ko začne vreti, strešem notri med neprestanim mešanjem 15 dkg moke (ostre) in mešam na ognju toliko časa, da se zgosti. Potem odstavim in ko se nekoliko ohladi, zmešam vmes tri jajca, kavno žlico rumena, žličko sladkorja. Nato postavim posodo v mrzlo vodo, medtem večkrat premešam, da se enakomerno shladi. V prostorni kozici segrejem mast, testo denem v brizgalnico za štravbe in brizgam v razbeljeno mast za prst dolge brizgance. Ko lepo porumenijo, jih pobere na cedilo, da se odteče mast. Zložim na krožnik in potresem s sladkorjem. Zraven se da lahko tudi kremo ali rajsko peno. U—a.

«Kdo še ne veš» Nazadovanje divjega ognja

Pri nas ima ta pojav razne nazive: blodna večča, ponočna luč, čadni (divji, slepi) ogenj, vedavec, vedavek, vedeneč, vedomec, vedovec... V srednjem veku je bil jako pogosten. Tedaj se je marsikod še razprostiralo močvirje, ki se je potlej osušilo. Večše so namreč ob sebi vnemljivi plini, nastali iz razpadajočih organskih snovi. Včasih so se v močvare, v ribnike in celo grajske prekope metala trupla poginulih živali. Po grobiščih so bila človeška telesa pokopana dokaj plitko. Danes se mrtveci zagrebajo blizu dva metra globoko in policijski propisi velevaljo pokopavati mrhovino domačih živali v dobršno globčino: zato se vedomci porajajo po redkem.

Nemški pravopis

Preuredba nemške ortografije se vrši počasi, a ne brez boja. Kaže pa trojen značaj: najprej gre za odpravo gotških črk, ki naj se nadomestijo, z latinico. Dokončno so izvedli to zahtevo švicarski kantoni. Tam se otroci v osnovni šoli najprej uče latinskih pismenk, potlej šele gotice. Mnogo obzorikov in dnevnikov je privzelo že latinico, docim je na Nemškem krenil po njih poti en sam dnevnik: Berliner Tageblatt.

Nadalje se nemški jezikoslovci prikažajo glede potrebe, da bi se opustile velike začetnice pri samostalniki. Mnogi predlagajo, naj se uvede francoski in angleški način, po katerem se velike začetnice rabijo le za lastna imena in za pričetek stavka oziroma navedka. Marsikatera znanstvena knjiga zadnjih let je krenila v to smer. Take poskuse poznamo že iz preteklega stoletja, od leposlovja omenim Stefana Georgerja »Blätter für die Kunst«.

Tretja reformna točka vzbuja najživahnejše prerekanje. Odpravile naj bi se vse neme pismenke, zlasti one, ki naznanjajo dolge samoglasnike. Predlaga se razen tega, naj bi se zatrla črka v in se nadomestila s f. Skrajnežem se hoče celo zgolj fonetske pisave ter nasvetujejo, naj se vpeleje za sed nova pismenka. Toda tem poslednjim — se zdi — bo stvar najtežje uspela.

Razseljeni otok

Samotni osredok Sv. Kilda v Hebridih zapadno od škotske je že cela stoletja hranil majhno občino, po 8 mesecev na leto povsem odrezano od civilizacije. Prebivalstvo, ki je štele čedalje manj ljudi, se je naveličalo svoje osorne domačije in prosilo pri škotskem poljedelskem ministarstvu, naj Svetokildance nastani kje drugje. Nakazali so jim Argyllshire. Izselitev se je zaključila 29. avgusta t. l. Trideset in pet poslednjih stanovnikov se je vkrcalo na »Harebelle«, na otoku ni smel nihče ostati. Njih imetje je drobnica in nekaj goveda, poštvo, ročni mlini, kolovrati.

Velikanski imenik

Rekord ima prejkone telefonski imenik v Londonu. Zanj je bilo treba tisoč ton papirja, tehta pet angleških funtov in vsebuje 352.000 imen. Pariški je precej manj rejen.

Somov razum

Morski volk stoji na slabem glasu. Značaj in možgani niso doslej našli pohvale: in riba je mrka in bedasta požeruhinja, ki besno pogoltne vse, kar doseže. A zdaj se je pritožil, češ, da zna pametno misliti kakor kdo drugi. Kitolovci so v južni Angliji večkrat opazili, da morski volkovi poganjajo kite v Twofoldski zaliv, kjer jih ribiči z ostmi prebadajo in vržejo somom drobovje. Somi so načrt izbornu spoznali: kite podijo v zaliv in jih silijo tam ostati. Včasih stržijo po več dni pred izhodom v svesti si, da se jim bo prej ali slej trud poplaval.

HUMOR V SLIKAH

»Vaš prvi mož je bil zares dober človek.
Škoda, da je tako hitro umrl!«
»To pravi tudi moj drugi mož.«

»Zakaj vendar mežiš?«
»Veš, ne vem, kaj bi rekel.«

»50 dinarjev ali smrt!«
»Imam en sam bankovec za 100 dinarjev.
Prosim ali mi morete izmenjati?«

»Kaj, ta vaječek me bo bril?«
»Zakaj pa ne, danes je njegov rojstni dan!«

»Moj mož je brez mene prava reva.«
»Moj tudi! Vselej mu moram vdeti šivanko, kadar si mora pritrditi gumb.«